

Vis mig hvordan du bor – og jeg skal sige dig, hvem du er

Boligen betragtet som et tegnsystem

Af Ena Hvidberg

stakkels Askepot
der er noget din mor og far
har glemt at gi dig
som de andre har:
det er en lille og krukket dille
en modegrøn mani
der sidder lige der hvor hjertet banker
den kan fås i large og lille
er dyr at krybe i
men har du den på er himlen aldrig grå.

Shu-bi-duas sørgelige vise fra 1982 om Askepot handler om, at hendes forældre har glemt at give hende noget meget vigtigt, for at hun skal kunne gøre sig gældende på ballet: en bluse med en lille grøn krokodille (la Costamærket). Ved hjælp af dette mærke vil en moderne Askepot kunne signalere et tilhørsforhold til en gruppe, der lægger vægt på at fremstå som folk med »god« smag, kvalitetssans, samt ikke et forglemme en velspækket tegnebog, der gør det muligt at ofre mange penge på en dyr bluse med krokodillemærke på. Det er dog kun kendere, der vil lægge mærke til det »rigtige« mærke, for bluser med mærker er jo efterhånden snarere reglen end undtagelsen. I brugen af mærker som tegn, ligger udelukkelse af alle dem, der ikke ved, hvad mærket står for, og som ikke ved, at netop indenfor denne gruppe er dette mærke det »rigtige«. Mærket fungerer som et gruppetegn, hvorudfra man kan foretage en første orientering af sine omgivelser. Men et mærke kan ikke stå alene, sko, frisure, helheden har også betydning.

Kulturel kommunikation

Mennesker kommunikerer med hinanden, ikke alene gennem sproget, men også gennem adfærd, mimik, klædedragt og de genstande, vi omgiver os med. Dette non-verbale kommunikationssystem er en meget væsentlig del af vor omverdensorientering, som vi får kendskab til ved at være medlemmer af en given kultur. Hvor stor betydning det har for os, får vi først fornemmelse af, når vi befinder os i en fremmed kultur og har vanskelighed med at tolke den fremmede kulturs tegn f.eks. ansigtsudtryk, kropssprog og klædedragt.

Men bag brugen af tegn og symboler såvel i adfærd og tøjbrug som hele livsstilen ligger forskellige opfattelser af, hvad »det gode liv« er, forskel i ideologi, dvs. en samlet opfattelse af, hvordan verden er.

Studiet af tegn og symboler og boligen

Det var den franske sprogforsker Ferdinand de Saussure, der i begyndelsen af 1900-årene skabte semiologien, dvs. »videnskaben om tegnenes liv i samfundslivet«.

Grundenheden i semiologien er *tegnet*, der består af en enhed af et sanseligt, materielt udtryk og et indhold. Semiologien går ud fra, at alle former for betydning formidles gennem tegn og tegnsystemer. For at mennesker skal kunne forstå det samme ved tegnene, hviler betydningen på *koder*, det vil sige forskellige regelsæt, som mennesker har vedtaget i fællesskab. Mens der er en umiddelbar overensstemmelse mellem indhold og udtryk hos tegn, er *symboler* karakteriseret ved, at forbindelsen mellem udtryk og indhold er mere tilfældig. Derfor kræves et nøje kendskab til koden, for at symbolet skal kunne forstås og fortolkes rigtigt. Koden kan være udbredt alene indenfor en lille gruppe, og symbolet forstås da kun af de indviede, for hvem symbolerne bliver tegn på et gruppetilhørsforhold. Symbolerne kommer til at stå for bestemte meninger og holdninger, som man forventer at finde hos de mennesker, der bærer eller bruger symbolet. Da mange symboler ikke kan deles af alle, fordi de f.eks. er for dyre at anskaffe, er de med til at uddybe forskelle mellem mennesker og med til at opretholde betydning af fælles normer og holdninger blandt brugerne. Jo mere symboler bruges, og jo oftere man konfronteres med dem, jo mere »naturlige« kommer de til at fremstå i ens bevidsthed.

Alle tegn kan indgå som udtryk i nye tegn ved, at der knyttes nye forestillinger til dem. Den proces, hvorved mennesker sætter objekter sammen på en ny måde til en ny betydning, er af den franske antropolog, Claude Levi Strauss, kaldt for »bricolage«. Begrebet har haft stor betydning for

kulturforskerne ved universitetet i Birmingham. Forskere fra Birminghamskolen mener, at en gruppes symbolbrug og stil skabes ud fra gruppens selvopfattelse, der bygger på erfaringer fra det sociale og kulturelle miljø, som gruppen er en del af. De genstande, som indgår i gruppens symbolsprog, afspejler nogle centrale værdier i miljøet og laget eller klassen, og disse værdier er kulturelle eller ideologiske elementer, der står i afhængighedsforhold til produktionsmåden (1). Birminghamskolens opfattelse af symboler som udtryk for gruppeidentitet, selvopfattelse og udtryk for nogle centrale værdier kan bruges på studiet af boligen og dens indretning.

Adressen: et socialt tegn

Adressen fungerer som et socialt tegn. Indenfor hver by er der områder, som er eftertragtede værdige at bo i, og andre, hvor det er mindre fint, måske ligefrem stigmatiserende at bo. Men mange af os vælger jo ikke frit, hvor vi kommer til at bo. I det storkøbenhavnske område findes en forskel i vurderingen af det nordlige og det vest- og sydvestlige område, en vurdering, der stammer helt tilbage fra 1600–1700 årene, da kongen med embedsmænd valgte det nordlige område på grund af skovene, der gav mulighed for at drive jagt. Senere fulgte højborgerskabet efter, da området samtidigt svarede til romantikkens opfattelse af, hvad smuk natur er: bakket, skov- og sørigt. Efter slotte og landsteder blev området præget af villabyggeri, først til sommerbeboelse senere for hele året, da trafikforholdene gjorde det muligt.

Da den københavnske arbejderklasse begyndte at flytte ud fra de overbefolkede brokvarterer, blev det vestegnen, først og fremmest Rødovre og Hvidovre, der modtog »nybyggerne«. Her var foruden frisk luft og vand, som på nordeggen, billigere grunde og kort afstand til arbejdspladserne i byen. Især mellemkrigstiden var en periode, hvor mange selvgroede villakvarterer voksede frem på Vestegnen (2).

Men vurderingen går ikke blot på nord eller vest. Også indenfor de enkelte kommuner findes steder, hvor det er meget fint eller mindre fint at bo. I Gentofte kan man som bekendt bo på »den rigtige« side, dvs. øst for Lyngbyvejen ud mod kysten, og den »forkerte«, hvor bl.a. Dan Turells »vangedebisser« holdt til. Men graderinger kan differentieres endnu mere, helt ned til enkelte veje. Samme vurderingssystem gælder f.eks. for Hvidovre, der også har sine mere eller mindre fine kvarterer, selv om kommunen hovedsageligt er beboet af arbejderklassen.

Vurderingen af, hvilke bydele eller kvarterer, der er fine at bo i, og hvilke mindre fine, bygger på erfaringer om, hvilke sociale grupper, der bor hvor. Og når kommunernes boligpolitik understøtter systemet med op-

deling af folk efter sociale kategorier, fortsætter tegnsystemet med at fungere. I Gentofte blev der f.eks. ved udstykning af gården Ibstrups jorder lagt den klausul på grundene, at de ikke måtte sælges til folk fra arbejderklassen (3). Man behøver dog ikke direkte den slags klausuler. Ved at udstykke store grunde, ved at dirigere, om der må bygges villaer, etagehuse eller almennyttigt boligbyggeri kan de enkelte kommuner afgøre, hvilke lag af befolkningen, der kommer til at bo i hvilke dele eller kvarterer af en by.

Boligens art og størrelse: et socialt tegn

Det er ofte blevet påpeget, hvordan boligen kan udtrykke magt. De enevældige kongers slotte som f.eks. Versailles skulle tjene til forherligelse af monarken. Vores eget Amalienborg er et eksempel på, at adelen fulgte godt efter med imponerende boliger omgivet af store haveanlæg eller pladser. I vore dage har bl.a. banker og rådshuse overtaget den repræsentative, imponerende stil, som udtryk for økonomisk eller administrativ magt.

For mere almindelige mennesker betyder boligens art og størrelse dog også noget. Store villaer, helst lidt tilbagetrukket fra alfarvej, er stadig tegn på magt og status. Alene det at eje sit eget hus betragtes af de fleste som noget eftertragtelssværdigt og opfattes som tegn på, at man har klaret sig godt i tilværelsen, har økonomisk succes. For meddelerne i den undersøgelse denne artikel bygger på (4) gjaldt, at de, der havde haft mulighed for det, havde købt ejerlejlighed. De, der boede i ejerlejlighed, men så økonomisk mulighed for det, ønskede at få eget hus. Afhængig af den økonomiske realitet indrettede ønskerne sig på rækkehus, nyt parcelhus eller gammel villa. Valget og ønskerne havde dog også med nogle værdier at gøre. Nogle grupper betragtede det at bo i et gammelt hus som en værdi. Gamle huse er ofte mere individuelt udformede, og man kan derfor distancere sig fra de grupper, der må »nøjes« med mere anonyme og masseproducerede parcelhuse eller rækkehuse. At bo i gammelt hus er en hel livsstil for nogle, idet arbejdet med at vedligeholde, ændre, afsyre, male m.m. værdsættes som udtryk for kreativitet, der betragtes som en værdi. Andre distancerer sig fra denne dyrkelse af hus- og familieidyl ved at vælge at bo i gamle lejligheder. For nogle år siden var det for en økonomisk, velstillet elite allermest eftertragtelssværdigt at bo i gamle, nyrenoverede lejligheder i pakhuse i det indre København.

I 1960'erne voksede en tæt-lav ideologi frem, som reaktion mod de dårlige erfaringer fra de mange højhusmiljøer, der blev opført efter anden verdenskrig. Der blev stillet krav om fællesfaciliteter, og denne idé om, hvordan det nu skønnes bedst at bo, gav stødet til opførelse af mange gårdhavehusmiljøer. En del af meddelerne boede i gårdhuse. Her var det bl.a. mu-

ligheden for kollektive aktiviteter og samvær, der blev betragtet som en værdi for beboerne.

Boligens stil og art, det individuelle eller anonyme præg, betyder som nævnt noget for den enkeltes selvopfattelse. Men hører man til blandt dem, der må »tage til takke« med de anonyme huse, så kan man da skabe individualitet gennem pynt på eller omkring husene. Denne pynt kommer til at virke som sociokulturelle tegn.

Boligens ydre tegn

Gennem den ydre udsmykning af boligen kommunikerer man til de forbi-passerende. Et tegn på, at beboerne har »styr« på deres tilværelse, men også accepterer det af samfundet vedtagne normsystem, er f.eks. nystrøgne gardiner, revet og luget forhæng, haveredskaber på plads i redskabsskur og ikke liggende og flyde omkring. Man kan derfor markere afstand fra det såkaldte »borgerlige« normsystem ved at lade græsset gro vildt, lade redskaber m.m. ligge spredt rundt omkring, og give mælkebøtterne mulighed for frit at formere sig. Sådanne tegn havde nogle meddelere omgivet sig med, bl.a. et par kollektiver. Det gør ikke kollektiver vellidte, hvis de flytter ind i kvarterer, hvor beboerne følger »ordensnormerne«. For kollektivisterne kan der desuden være tale om en markering af værdier som f.eks. kreativitet og aktivitet, der vises f.eks. ved kaninbure eller skrammellegeplads i haven.

I arbejderkvarterer, f.eks. på nogle villaveje i Hvidovre, får kreativiteten andre udtryk. Her er det klippede frugttræer, selvlavede smedejernslåger eller -lygter, der er tegn på kreative færdigheder. Men smedejernslåger eller blyindfattede vinduer er ikke accepteret »god« smag for alle sociale grupper. En meddeler, der havde købt grund i Albertslund for at bygge hus her, solgte grunden igen, da der på nabohuset blev opsat en mandshøj, hjemmelavet mosaik i gult og blå af solvognen. »Her kunne vi ikke klare at bo, da vi så, hvordan det udviklede sig, med vandpumper og sådan noget vi var ved at brække os« (arkitekt, mand, 50 år).

Gardiner viste sig at have meget stor betydning som symboler. I gårdhavehusmiljøet var der på undersøgelsestidspunktet tre accepterede gardinformer og ophængsmåder. Man kunne have café-gardiner. Det vil sige 4 ens gardinbaner ophængt 2 og 2 over hinanden. De skulle helst være hjemmesyede, og af hvidt lærred, med mellemværk, men sribede bomuldsgardiner kunne også gå an. Så kunne man acceptere gardiner af bomuld eller af det finske Marimekko-stof, ophængt i to baner. Endelig var der nogle få, der ikke havde stofgardiner, men enten ingen gardiner eller et bambusjalousi. Derimod var f.eks. »røvballegardiner« eller fortræksgardiner af gar-

Denne familie ønsker at signalere, at man har smidt en del af de borgerlige normer bort, ved at tage meget afslappet på, om der flyder ting omkring boligen.

dissettetypen helt uacceptable. I komplekset boede en damefrisørfamilie, som havde tynde fortræksgardiner. Alle beboerne havde bemærket dette gardinophæng, der skilte sig ud. Men denne familie kom man heller ikke sammen med, og de deltog ikke i nogen af fællesarrangementerne.

Røvballegardiner blev af meddelerne i gårdhusmiljøet betragtet som et tegn på arbejderklassetilhørsforhold. En anden familie, der levede ret isoleret i miljøet og ikke deltog i de kollektive arrangementer, prøvede gennem vinduesudsmykningen at signalere »rigtig« smag. Familien havde hjemmesyede, hvide café-gardiner med mellemværk af blonder, foruden en opstilling af krydderredikeflasker i vinduet ud mod »gaden«. Dette var tegn på interesse for gastronomi, og dyrkning af krydderurter var en accepteret form for kreativ aktivitet i dette miljø, hvor mændene var højtuddannede funktionærer, en del akademikere, og hvor kvinderne for de flestes vedkommende havde en mellemuddannelse.

Men tegnene skifter. Dette kan blandt andet ske, hvis de kommercialiseres. Nogle få år efter denne undersøgelse var der i kataloget for Daells Varehus café-gardiner, sribede og fabriksfremstillede. Hvilke gardiner mon der nu er gruppesymboler i gårdhavehuskvarteret?

Hvad signalerede man med gardinerne? Tilhørsforhold til en veluddannet middelklasse med visse progressive idealer. Beboerne talte i begyndelsen af 70'erne mange arkitekter og pædagoger med en venstreorienteret, politisk observans. De mest aktive arrangerede fællesaktiviteter som f.eks. fester, spisning på skift.

Der var dog langsomt ved at ske en udskiftning, idet mange af de først indflyttede efterhånden var flyttet i kollektiver, og det var samtidigt de mest aktive. Det var nu ikke alle beboerne, der begræd deres flytning. Af nogle blev de kaldt »trivselsfacister, der med vold og magt ville have, at vi skulle spise løgsuppe sammen og sidde lårene af hinanden«.

Indenfor gårdhusmiljøet var der altså spredning med hensyn til holdninger og normer for adfærd, i gardinsprogets symbolverden udtrykt gennem stribede gardiner kontra café-gardiner eller slet ingen gardiner hos de mest progressive.

De indre tegn

Mens de ydre tegn kan ses af mange forbigående, så er valget af indbo, tekstiler, lamper og pyntegenstande, samt hvad man hænger på væggene, signaler til besøgende, der kommer i hjemmet. Gæsterne kommer oftest kun i boligens repræsentative del, stuen eller stuerne, samt entréen, hvor de fleste tegn derfor også er anbragt.

Gennem interviews og samtaler, samt ved at sammenholde disse med boligens indretning og udstyr, søgte jeg at finde frem til, hvad det var, man ville kommunikere til andre ved hjælp af de genstande, man omgav sig med. For at blive accepteret af den gruppe, man føler et tilhørsforhold til, er det vigtigt at have de »rigtige« ting. Og denne accept er vigtig for at føle sig godt tilpas. På denne måde er kultur og følelser nært sammenknyttede. Men hvad der er »rigtigt«, hvad der accepteres, skifter fra gruppe til gruppe.

Individ-orienterede tegn

I mange af de undersøgte hjem fandtes tegn, der viste nogle af de interesser, som en eller flere i familien dyrkede. Tegnene kunne enten være opstillet, så de faldt tydeligt i øjnene. En mand havde f.eks. fluefiskestænger symmetrisk ophængt i entréen. En anden havde en stor stjerne kikkert opstillet i et hjørne af stuen. En kvinde havde to væve med halvfærdige tekstiler opstillet. Da der ikke blev vævet meget på vævene, var deres iøjenfaldende og pladskrævende placering dog snarere et tegn på et økofeministisk gruppetilhørsforhold. Hvor redskaberne ikke skulle signalere så kraftigt til en besøgende, var de placeret mere tilfældigt.

Opslagstavler fortæller ofte om ideologisk/politisk tilhørsforhold, som f.eks. hos denne byplanlægger og pædagog, hvor der findes kvindetegn, politiske plakater samt mærkater imod atomkraft.

I en familie, hvor man spillede musik flere timer om dagen, lå der musikinstrumenter overalt, og det gamle klaver havde fået forsiden fjernet for at give bedre lyd. Rejseinteresse viste sig hos mange familier gennem ægte tæpper ophængt på væggen i stedet for at lægge dem på gulvet. Nogle havde udskårne træfigurer placeret i reoler som en mindre udstilling. Mange kvinder havde broderier eller mindre vævninger ophængt i vinduerne, som udtryk for tekstilinteresse. I gårdhuskvarteret dyrkede man store, palmelignende, grønne planter, i etagehuset var der derimod potteplanter i vindueskarmene.

Der var forskel på interessernes art blandt meddelejerne. I et betonetagehus fra 1960'erne, beboet af et bredt udsnit af befolkningen, men mest arbejdere og mindre selvstændige, bestod mændenes aktivitet i hjemmet bl.a. af forbedringer af lejligheden. En af mændene havde f.eks. lagt nyt loft i badeværelset. I gårdhavekvarteret havde mange aktiviteter med dyrkelse af »finkultur« at gøre. En gruppe, der lagde vægt på kunsthåndværksmæssige aktiviteter, havde skulpturer, vævede tekstiler m.m. på væggen. I denne gruppe, der både boede i gårdhuskvarteret og i nogle kollektiver, signale-

Christianiaplakat og bøsseplakat fortæller om, hvilken gruppe denne lærer i kollektiv på Christiania føler sig knyttet til.

rede man desuden med sin politiske observans gennem politiske plakater, anti-a-kraft mærker og kvindeplakater.

De individorienterede tegn fortæller direkte om, hvad afsenderen ønsker at meddele, og forbindelsen mellem udtryk og indhold er let at tolke. Langt vanskeligere er det, når det drejer sig om møbelstil, tekstiler, lamper m.m.

Gruppesymboler

I gårdhuskvarteret, hvor mændene var arkitekter, læger og ingeniører, mens kvinderne var lærere, korrespondenter eller pædagoger, var der tydeligt tale om en meget ensartet måde at bo på med hensyn til valg af møbelstil, tekstiler og lamper. Flertallet havde lyse træsorter og naturfarvede tekstiler af uld eller bomuld. Møblerne var arkitekttegnede, oftest af danske arkitekter som f.eks. Hans Wegner, Børge Mogensen og Kåre Klint, ellers var det finnen Alvar Aalto og svenskeren Bruno Mathsson, der dominerede. Af lamper havde man PH eller Le Klints, med plisserede skærme, desuden mange læselamper. En del havde nogle få antikviteter, dog mest af den billigere type i fyr eller eg, ingen havde mahogny. Helhedsindtrykket

Gruppesymboler i et progressivt, højtuddannet middelklassemiljø i et gårdhavehuskvarter nord for København: Børge Mogensens tremmesofa, Kåre Klints safaristol, Le Klint lampe og ægte tæpper.

var lyst og let. Der var kun få nipsgenstande. Alle ønskede »gode« ting på væggen, oftest grafik.

Men fordi man har samme boligsmag og vælger samme slags møbler og tekstiler, behøver der jo ikke at være tale om symboler. For at finde ud af, hvordan boligens genstande fungerer som symboler, og for at undersøge hvilke forestillinger og betydninger, der knyttes til boligens genstande, lod jeg en »kontrolgruppe« tolke nogle fotografier fra hjem, jeg havde besøgt. Kontrolgruppen bestod dels af beboerne fra gårdhusmiljøet, dels af nogle etnologistuderende. I alt drejede det sig om ca. 30 personer med nogenlunde samme boligsmag.

Kontrolgruppen fik stillet spørgsmål om, hvem de troede, der boede i de pågældende hjem. De skulle desuden redegøre for, hvorfor de tolkede således, hvilke ting, de bedømte udfra, om de kendte sådanne hjem fra deres eget miljø, eller om de kendte folk, der boede sådan. Fortolkningerne blev forbavsende ensartede. I det følgende skal nogle af familierne, deres boligindretning og egne udsagn, samt kontrolgruppens fortolkning af boligerne, præsenteres.

Familien med mahognymøblerne.

Familien med mahogny-møblementet

I lejligheden boede en fraskilt kvinde i midten af 40'erne sammen med sin 21-årige datter fra første ægteskab og sin 10-årige søn fra andet ægteskab. Kvinden var nu under uddannelse til mellemtekniker. De havde boet her som lejere i 6 år, men ville meget gerne flytte, da kvinden ikke brød sig om miljøet: betonhus med mange forskellige lag og klasser. Hun var opvokset i et velhavende forretningsmiljø, helst ville hun flytte til eget hus i »det grønne område«, men det gav økonomien hende ikke mulighed for. Indtægten var lav, så der var ikke mulighed for at indrette boligen efter ønskerne: et smagfuldt hjem med antikviteter, ægte tæpper og gode malerier. Men det var lykkedes om ikke andet så at skabe en illusion om dette hjem. Ved at lede i kældre og kamre hos bekendte, ved at låne, og ved at arve havde hun fået samlet sig ting, der passede nogenlunde i hendes smag. En ægte perser købt i udlandet på en rejse med den første mand, der var ingeniør, var blevet suppleret med en maskinvævet »perser«, købt billigt hos en dørsælger. En sofagrube var i rødt uldbetræk og af stil, som billeder fra Dronningens gemakker viser. En anden grube havde kvinden lånt, en sort lædersofa, men den var hun meget ked af, den passede ikke ind i stilen. Et hjørne bestod af to gamle mahognystole, skråtstillede, og et gammelt bord

Arvestykker og stole fundet hos venner. Den skrå opstilling viser, at møbelgruppen ikke bruges til hverdag.

også mahogny. Et andet hjørne var møbleret med et gammelt, arvet mahognychatol. På væggene hang naturalistiske billeder med tykke guldrammer. Et enkelt sofastykke, »abstrakt«, faldt uden for stilen, det var også lånt af en veninde, og ikke værdsat. Stuen var repræsentativ, og på forespørgsel blev det oplyst, at drengen måtte lege stille herinde, ellers havde han jo sit værelse. Udfra samtalen fremgik det tydeligt, at der blev lagt vægt på, at bolig og adfærd skulle vise en »kultiveret« dame, der havde kendt bedre dage, end dette boligmiljø og det nuværende liv lod formode. Og havde hun opnået sin hensigt? Hvordan fortolkede kontrolgruppen denne stue?

Billedanalysen:

Der var stor overensstemmelse blandt kontrolgruppens personer om tolkningen af dette hjem. De fleste gættede på et bedrestillet borgerligt miljø, hvor manden måske var akademiker, måske forretningsmand. En del nævnte, at i forretningsmiljøer har man næsten altid mørke træsorter. Flere svarede positivt på spørgsmålet, om de kendte sådanne hjem. Nogle kendte

Familien med egetræsmøblerne. Bogskab i egetræ med blyindfattede ruder fremstillet hos jysk snedker.

dem fra bedsteforældre, svigerforældre, andre fra skolekammeraters hjem. Flertallet mente det var mennesker i halvtredserne, der boede sådan, og at der nok ikke var nogen børn, det var i hvert fald ikke indrettet på, at børn skulle kunne udfolde sig her.

De fleste tolkede ud fra mahognymøblerne, de ægte tæpper og de naturalistiske malerier med guldramme. Et par kvikke studenter faldt dog straks over de møbler og det billede, der faldt udenfor stilen, og undrede sig såre.

Familien med egetræsmøblementet

Denne familie bestod af en malerkonsulent og en sygeplejerske, begge i slutningen af trediverne, samt deres to døtre på 10 og 7 år. Familien var flyttet hertil (betonétagekarré nord for København) som lejere for 4 år siden og ønskede sig et lille rækkehus nord for København. Begge var opvokset i Jylland, manden på et børnehjem. Familien havde sparet sammen til sommerhus og havde også bil. Man gik meget op i indretningen af hjemmet. De tunge, solide egetræsmøbler var på bestilling lavet hos en jysk snedker. Det bestod af bogskab med blyindfattede ruder, skænk, skrivebord og nogle stole samt et sofabord med tunge runde kugleben. Efter familiens udsagn lagde man vægt på med sin bolig at give udtryk for det solide, konservative. Et nyanskaffet gæstearrangement, lette læderlænestole omkring et kvadratisk sort bord, var netop anskaffet. Det var kvinden, der havde ta-

Fars hjørne med skrivebord, barskab og skænk.

get ekstraarbejde, nattevagter på et plejehjem. For, som manden udtrykte det: »Vi skulle jo nødtig undvære søndagsbøffen, fordi vi skal have nye møbler«. Man havde desuden den holdning til arbejdsløshed »at det er noget pjat. Enhver kan få noget at lave, blot man gider bestille noget«.

Manden især udtrykte stærk skepsis overfor min undersøgelse, for han vidste godt, hvordan »alle de venstredrejede studenter bruger løs af statens penge«.

Efterhånden som samtalen skred frem, fremgik det, at det mest var manden, der stod for boligens indretning: »for det har Bente ikke forstand på«. Og skulle det gå efter hans ønsker, ville loft og vægge snart blive malet junglegrønne. Men det »havde konen ikke fantasi til at forestille sig, hvor flot det ville blive«. Familien lagde megen vægt på at understrege, at de mente at have fundet deres helt egen stil. De kom sammen med nogle arkitekter og brød sig absolut ikke om deres måde at indrette sig på, for arkitekter »de bor jo allesammen ens, fordi sådan skal man bo«. Familien her havde derimod en »personlig stil«, og kunne fortælle, at venner og bekendte kom hos dem for at få nye ideer og inspiration til boligindretning.

Billedanalysen:

Familiens opfattelse af egen personlig stil stod ikke helt i overensstemmelse med kontrolgruppens mening om boligindretningen. Her mente man tværtimod, at familien boede helt stereotypt, nærmest som i et møbelkata-

log. Der var få positive bemærkninger om denne familie. En student sagde, at hvis man skulle sige noget positivt om denne familie, så måtte det være, at det nok var sådan nogle pligtopfyldende, arbejdsomme, samfundets støtter, der boede her. De fleste udtalte sig mere negativt. Men flertallet kunne godt vurdere, at det ikke var billige møbler, der stod i boligen. Man mente nok, at det var nogen, som tjente gode penge, der havde indrettet sig sådan. Flere af fortolkerne, der selv havde boet i Jylland, bemærkede, at her var det en udbredt stil, særlig blandt selvstændige handlende. »Det er som en familie jeg kender. Han er repræsentant, hun regnskabsfører«. »Sådan er der mange der bor ovre i Jylland, toldereren, postmesteren, typografen«. »Det kender jeg også fra halvnyt byggeri her på Amager. Der er mange fra småborgerskabet, der bor sådan«.

Men man nøjedes ikke med at sætte erhverv og klasse på. En af fortolkerne udtrykte: »Det er jo drømmen om det borgerlige«. »Det materielle er uhyre vigtigt for dem. De ønsker flere og flere ting. Deres normer er at købe, at eje og at stræbe«. »Dem vi kender, der bor ligesådan, har en politisk holdning, der ligger langt mere til højre end vores. De tænker meget på at stræbe og gøre karriere«. »Det er ret upersonligt. De må have købt det hele på en gang og så have smidt alt det gamle væk«. Sådan lød nogle af bemærkningerne. Det var altså tydeligt, at kontrolgruppen forbandt noget materielt, »borgerligt« (småborgerligt?) og konservativt med denne måde at bo på. Og det var mest stilen, det tunge, solide egetræsmøblement, hvor alt var fremstillet på én gang, der blev bedømt ud fra.

Familien med arkitekt-stilen

Denne familie bestod af en mand i halvtredserne, oprindelig uddannet tømrer, siden arkitektuddannelse. Kvinden var i slutningen af fyrrerne, skolelærer. Begge kom fra småhåndværkerhjem på Fyn. De havde en søn på 18 og en datter på 10. Familien havde boet i gårdhavehuset i 10 år, og man ønskede ikke at flytte.

Indretningen bar præg af orden og tilstræbt stilrenhed med møbler med »navne«. I spisestuen Wegners egetræsmøblement samt en nyanskaffet Mogens Koch-reol med lille bar. I opholdsstuen stole af Bruno Mathsson, mors stol med gjorde, fars polstret med læder, en nyanskaffelse. Den ene endevæg var opfyldt af et reolarrangement, en efterligning af Mogens Kochs reoler, hvad der pinte manden meget, men som han sagde »du kan sgu ikke se det, hvis du ikke ved det«. Men det var altså også nok at vide, at det var en efterligning. Man havde netop skiftet møbler ud for en masse penge »gået fra stålalderen til træalderen« som manden udtrykte det, idet Poul Kjærholms stålmøbler var blevet forvist til sønnens værelse. Egentlig

Familien med arkitekt-stilen. Hans Wegners spisestuemøbler i egetræ, Mogens Kochs skabelementer, PH-lampe samt stol tegnet af Nanna Dietzel.

ville manden helst have noget helt funktionelt »der skal kunne spules over med vand«, men måtte indrømme at det nok var ønsketænkning, for alle de små snurrepiberier, som han selv tørrede af, betød også noget for ham. Man lagde vægt på det rolige, spillet skulle så ske mellem tæpper og bøger: »Det er igen det, det skal være lige i øjet«. Man ærgrede sig over, at der ikke var givet ekstra 5000 for lædersofaen, så det var blevet en »rigtig Mogensen«.

Nu gjaldt det væggenes udsmykning. Man var medlem af et galleri og håbede at få anskaffet sig noget godt. »Vi ved sgu godt, hvad vi vil have. Det skulle helst være Jorn, men det kan det ikke blive«.

Antikviteter havde man ikke noget af, for der var ikke noget fra barndomshjemmene, der faldt i smag. En enkelt gammel PH-lampe, med små glaskupler, havde manden skilt ad og sat op på væggen.

Man følte sig knyttet til akademikergruppen, specielt arkitekterne »selv om vi ikke er født ind i den«, som begge påpegede. Men der blev taget skarp afstand fra folk med dårlig smag, især fra mandens side. Han havde været inde i et prøvehus for nylig for at se på det og fortalte, hvor rædselsfuldt det var indrettet med »lortebrune fliser med små blomster i bade-

Efterligning af Mogens Kochs reolsystem, safaristole, PH-lampe samt lædersofa, der »burde« have været en Børge Mogensen.

værelset og sovelandskab. Men det skal nok blive solgt, der kommer mange en lille mand og kone ind og svømmer over ved at se det. Nu vil jeg slet ikke begynde at sige, hvilken gruppe jeg tror, de kommer fra, for det er uarigtigt at sige sådan noget, men det gør den lille kontorpige og bogholderen, de fiser sgu lige ind i sådan noget«. Men udsagnene blev dog mildnet lidt, da han sagde, at enhver jo må have lov at have sin egen smag. Selv om tingene var dyre, behøvede de jo for øvrigt heller ikke at være smagfulde.

Billedanalysen:

Hvad syntes nu kontrolgruppen om denne boligindretning? Man kunne straks placere den; det var møblerne med »navne« der gjorde udslaget. De fleste kendte fra egen gruppe sådan en boligindretning. De ægte tæpper, fars stol og mors, billederne samt læselamperne blev nævnt. Man mente desuden, at den pæne orden i reolen tydede på, at det nok ikke var den slags akademikere, der lever af »bogen«, der boede her, så plejede bøgerne at flyde noget mere. Man gik, trods ordenen, ud fra at børnene måtte opholde sig i stuerne, desuden blev den megen nips bemærket. Det var ikke helt i overensstemmelse med et arkitektmiljø. En vigtig påpegning, når

Eksotisk »bricolage« sammensat af planter, lamper hjemført fra orienten og gardinbaner hængende ned fra loftet. Mange genbrugsting.

man har mandens pine mellem det helt funktionelle, som man *burde* gå ind for, og så hyggen ved de mange »snurrepiberier«.

Men gruppen kunne konkludere, at det var folk af ens »egen« slags nogenlunde, et velkendt miljø. At have forstand på kunst, arkitektur m.m. er værdier, der kræver viden, uddannelse og tid at dyrke, og som værdsættes højt.

Christiania-kulturens symbolsprog

Som et sidste eksempel skal beskrives et symbolsprog, der lægger vægt på at synliggøre sit ideologiske indhold. Her er materialet fra to kollektiver, ét på Christiania og ét på Christianshavn, hvor en del beboere tidligere havde boet på Christiania.

Allerede på dørene ved husenes indgang, samt på dørene til de enkelte værelser fandtes plakater og sentenser, der fortalte om beboerne og hvilke værdier, man lagde vægt på. Foruden Christianiaplakater fandtes bøsseplakater samt nogle med reklame for anarkistiske møder. Anarki betyder her

en ideologi, der lægger vægt på, at ingen må optræde som formynder for andre, og altså ikke den sædvanlige opfattelse af kaos, opløsning.

Genbrugsting er en vigtig del af kulturens symbolsprog. Gamle kasserede møbler, ofte gode kvaliteter fra trediverne og fyrreterne, fundet på loppemarkeder eller ved dødsboer, på lofter og kamre, ikke altid i perfekt stand, er symboler på oprøret og afstandtagen fra forbrugssamfundets brug-og-smid-væk mentalitet.

Det var desuden tydeligt, at hver af beboerne, indenfor Christiania-symbolsproget, havde sin egen form for »bricolage«. En havde indrettet sig med plyds og klunker og mange tunge fløjlstekstiler. Andre var inspireret af østen og havde kinesiske lamper i rummet. Her var meterhøje tomatplanter og slørlette gardiner desuden hængt op under taget som rumdelere, hvilket gav et specielt eksotisk indeklima. Man forsøgte dog at omgive sig med ægte materialer, uld, bomuld, og undgå de imiterede. Køkkenerne var et kapitel for sig med genbrugsting; risskåle gjorde det ud for et samlet service, tallerkener, kopper og skåle.

Billedanalysen:

Der var ingen problemer med at tolke denne boligindretning. Plakaterne talte deres tydelige sprog ligesom genbrugstingene og det, at tingene »flød« her og der.

Smag: en kulturel kode

Som jeg tidligere har nævnt, så virker smag som en kulturel kode. Under samtalen med mine meddelere kom vi meget ind på dette område, og mange havde nogle gode meninger om begrebet. Nogle få skal citeres her:

»Jeg tror, smag er vane, og socialt bestemt. Det kan være tilfældigt, hvilke mennesker man træffer i det miljø, man kommer til at bo i. Dem, vi har boet sammen med, har haft samme interesser og nogenlunde ens bolig og samme holdning. Man bor som man er, og ens klædedragt viser også, hvem man er. Man værner sig til, at sådan skal tingene se ud«, (lægesekretær, gift med arkitekt).

»Der bor mange her med forskellig smag. Det kan man se på vinduerne. Vi kender også nogle med en anden smag end os. De, der bor anderledes, har måske et andet job og bevæger sig i andre kredse. Men har man haft fælles oplevelser, så kommer man lettere ud over den barriere, det kan være. Og her kommer man lettere ud over det, hvis man er med i fællesaktiviteterne. Vi kender nogle her, der bevæger sig i et forret-

ningsmiljø med en helt anden smag og stil. Jeg formoder, at når de bor sådan, så er det fordi, de kan lide det. Men vi har da snakket om, at det er underligt, for de kender flere arkitekter og er slet ikke blevet præget af det. Men de har en anden politisk holdning, og lægger mere vægt på at tjene penge og gøre karriere. Så på en eller anden måde hænger det nok sammen«, (beskæftigelsesterapeut gift med arkitekt).

»Smag er nok udtryk for økonomi, men folk, der er kunstneriske, udtrykker sig og går mere op i farver og kvaliteter, som ikke har noget med penge at gøre. Arbejderklassen, som ikke har så mange forudsætninger for at bedømme, indretter sig med ens farver, det hele er brunt eller beige, hvis det er moderne. Men arkitekter og pædagoger og folk fra det miljø, de har flere forudsætninger for at bedømme ting. Pædagoger indretter sig med mange farver og har en holdning til, at ting gerne må ligge fremme«, (kunsthåndværker).

»Det er et småligt synspunkt at vurdere andre efter det ydre. Jeg synes, vi må gå væk fra at dømme andre efter det udvendige. Jeg ønsker ikke at stemple intolerant, det er kedeligt at man sætter folk i bås, for det kan mange gange være det stik modsatte. Man kan bo pissefint og være skide-dejlig og stor i sindet. Og man kan bo i det, jeg vil kalde frit, og så være fantastisk smålig. Men det hænger nok alligevel sammen . . . Men smag har nok med klasse at gøre. Vi er jo uniformerede. Man har også et hus, fordi man kan fortælle, at man har råd til det, hvordan man indretter sig hænger nok sammen med, hvor mange normer, man smider bort«, (væver).

Smag er en kulturel kode, man kan bruge til at tage afstand fra andre med, dem med »dårlig smag«, men som ovennævnte eksempler viser, så er opfattelsen af »god« smag ikke ens. Dog er der folk, der er smagsdannere, og på grund af uddannelse, æstetiske, arkitektoniske, kunstneriske smagsnormer fastsætter, hvad der er den accepterede »gode« smag. Selvfølgelig kan ting have, hvad kunsthistorikeren Gregor Paulsson har kaldt »ren gestalt«, men smag, hvad man synes er pænt, er absolut socialt og kulturelt bestemt.

Når man skifter referencegruppe, gruppetilhørsforhold, skifter man som regel ofte også smag, hvilket kan synes mærkeligt, men det sker, uden at man bemærker det. Pludselig er det noget andet, der virker acceptabelt, og netop det, som ens nye kulturelle miljø omgiver sig med. At smag kan skifte, er moden det bedste eksempel på; hvad vi syntes om i fjor, forekommer os direkte grimt i år. Men smag er også påvirkelig overfor penge, som Thorstein Veblen har påvist i sin bog om fritidsklassen:

»Den egenskab ved den billige artikel, som krænker vor smag, er nemlig ikke dens eventuelle ufuldkommenhed i form og farve eller i nogen anden visuel henseende. Den billige klædedragt kan være en nok så dygtig udført imitation af den kostbare, at forskellen bare blir synlig ved indgående granskning, men så snart forskellen blir konstateret, vil tøjets æstetiske værdi, og ligeså den kommercielle, synke brat. Og ikke bare det: Man kan også trygt påstå, at kopiens æstetiske værdi vil synke i omtrent samme proportion som prisforskellen mellem kopien og originalen. Kopien mister æstetisk værdi, fordi den bliver reduceret til en lavere pekuniær rang. . . . Det er til en vis grad anseelsens norm, der skaber vor smag, og under dens styring vil hvad som helst blive accepteret som smukt, indtil nyhedsinteressen forsvinder, eller indtil anseelsen bedre kan tjenes af et nyt påfund, som stort set tjener samme formål« (5).

Hvem kommunikerer der til?

Som det er nævnt i indledningen kræves kodekendskab for at tolke symbolernes budskab, og når det gælder den betydning, der tillægges boliggenstande, er der tale om et subtilt symbolsprog. Derfor kommunikerer man først og fremmest til en in-gruppe, der nøje kender kodesproget. Det viste sig f.eks., at kontrolgruppen lod sig narre af familien med mahognymøblerne, fordi de ikke helt kendte kodesystemet, hvorimod de havde langt lettere ved en differentieret tolkning af deres egen boligreferencegruppe. Jeg er overbevist om, at kvinden med mahognymøblerne ikke havde kunnet narre sin egen referencegruppe, der nok ville have haft skarpt øje for møblernes ringere kvalitet og de steder, hvor hun faldt udenfor stilen. Men de højborgerlige værdier, stilen skulle stå for, blev godt opfattet af kontrolgruppen.

Jeg mener derfor, at man kan tale om, at kommunikationen er dobbelt-sidig. Dels signalerer man til sin egen in-gruppe, der kan fortolke budskaberne ned til de mest subtile enkeltheder. Dels kommunikerer der til en out-gruppe, der opfatter de mere grove budskaber, men ikke kan kategorisere og skelne så skarpt indenfor forskelle i symbolsproget. Kun indenfor in-gruppen er kodekendskabet så udviklet, at det er muligt f.eks. at registrere forskelle, der klart udsiger, at her er der tale om en person, der »falder udenfor«. Derfor er det uhyre vanskeligt for folk, der skifter referencegruppe, f.eks. ved at »klatre opad« socialt i samfundet, at blive accepteret af en socialgruppe på et højere niveau og med en anden kulturel baggrund, fordi man gennem mangel på et differentieret kodekendskab så let kommer til at lave »afslørende fejltrin«.

Hvor vanskeligt det kan være, gav en af mine meddelere udtryk for. Hen-

des mand, der kom fra arbejderklassen, og hun selv, der kom fra et mellem-lagsmiljø, havde gennem uddannelse, han var nu cand. pæd. og seminarielektor, skiftet socialt og kulturelt miljø, og de ønskede meget at signalere dette nye tilhørsforhold til en akademikergruppe, gennem boligen. Kvinden fortalte, at hun kun købte ind i Paustian, fordi så var hun sikker på, at smagen var rigtig. Antikviteter holdt man sig langt fra, da man ikke havde nogen viden og kundskab herom og var usikker på, hvordan man skulle sætte gammelt og nyt sammen. Et eksempel på, hvor vanskeligt det er at skifte kultur og opsnappe symbolsprogets koder.

Boligen og dens indretning: et følelsesladet område at studere

Som det skulle være fremgået af de ovennævnte eksempler, er boligen og dens genstande et vigtigt led i et meget differentieret tegnsystem. Genstande tillægges ikke blot betydning som udtryk for socialt tilhørsforhold, der knyttes yderligere betydninger på, således at folk, der bruger bestemte genstande eller har en bestemt møbelstil og smag, formodes at *være* på bestemte måder, at have visse ideologiske holdninger og at lægge vægt på visse værdier. I løbet af undersøgelsen opdagede jeg, hvor følelsesladet et område boligen er, men også hvordan jeg selv kom med mine egne smagsnormer og derfor ubevidst reagerede kraftigt på boliger med en helt anden smagsnorm.

I vores samfund er det ikke velset at tale om klasseforskelle, og heller ikke at tage afstand fra andre folk bevidst på grund af forskel i socialt tilhørsforhold, men det er accepteret at tage afstand fra smagløshed og fra mennesker med »dårlig« smag. På denne måde kommer kulturen ind som et mellemlid, der gør det legitimt at beskæftige sig med sociale forskelle. Derfor er der så meget sprængstof i emnet boligindretning og boligsmag.

Noter:

1 Hall, Stuart og Tony Jefferson (ed.): *Resistance through Rituals*. Hutchinson, CCCS Birmingham. 1975. 2 Hvidberg, Ena og Hannelene Toft Jensen: *Forstadsudviklingen på Vestegnen*. Rapport for Københavns Amtsmuseumsråd. 1983. 3 Tolstrup, Inger: *Nordegnen*. Oversigtsbeskrivelse. Rapport for Københavns Amtsmuseumsråd. 1982. 4 Materialet, der ligger til grund for artiklen, er indsamlet i forbindelse med besvarelse af en prisopgave med titlen: »Tegn og symboler i nutidig boligindretning. En analyse af materiel kultur som kommunikationsmedium«, 1978, ved Institut for Folkelivsforskning, Brede. Materialet omfatter 24 boliger i det storkøbenhavnske område. Indsamlingen foregik ved hjælp af interviews af forskellig form, optegnelser af indretning og genstande, fotodokumentation samt spørgeskemaer over social baggrund samt indkøbsvaner. 5 Veblen, Thorstein: *Den arbejdsfrie klasse*. Rhodos 1972.

Et lille udvalg af den anvendte litteratur om bolig og symboler:

Eco, Umberto: Den frånvarende struktur. Lund 1970.

Guireaud, Pierre: Semiologi. DK. 1975.

Leach, Ed.: Claude Levi Strauss. DK 1976.

Leach, Ed.: Culture and Kommunikation. Cambridge. 1976.

Krause-Jensen, E.: Den franske strukturalisme. Kbh. 1975.

Malmberg, Bertil: Teckenlära. Lund 1973.

Madsen, Peter: Strukturalisme. Kbh. 1972.

Paulsson, Gregor (ed.): Tingens Bruk och Prägel. Sthlm. 1956. Chapman, Dennis: The Home and Social Status. London 1955.

Daun, Åke: Förortsliv. Lund 1976.

Hanssen, Börje: Familj, hushåll, släkt. Gidlunds 1978.

Kragh-Rasmussen, Birgitte: Nutidig boligindretning. IEF 1976.

Sadolin, Anne Suzette: Christiania. Nationalmuseet. 1975.

Aagaard, Synnøve: Flipperjargon. Unifol. 1977.

Tränkel, Margret: Wohnkultur und Wohnweisen. Thübingen. 1972.

Summary

Tell me how you live – and I shall tell you who you are

The place of living considered as a system of signs

This study constitutes a first attempt to consider the place of living, its arrangement, furniture etc. as a system of signs. The analysis is based partly on semiological concepts, partly on recent research in cultural sociology at the University of Birmingham.

A study of the place of living from the viewpoint of communication reveals how people exchange signals by means of the house or flat and what it contains, how furniture and the like function as symbols of cultural affiliations and how the signs and symbols of the place of living express values of central importance to various sociocultural groups.

In order to clarify the signification of the objects investigated the author has interviewed a reference group whose tastes and value systems are reasonably alike. It turns out that the members of this group interpret other people's arrangement and furnishing of their places of living with amazing consistency.

The author concludes that the arrangement and furnishing of one's place of living is a highly emotional field, within which the demarcation of social distinctions and the dissociation from other groups are permissible.